

Krystyna Gomółka

Studenci, doktoranci i stażyści z Ukrainy na polskich uczelniach

Przegląd Wschodnioeuropejski 7/1, 85-98

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KRYSTYNA GOMÓŁKA
Politechnika Gdańska

STUDENCI, DOKTORANCI I STAŻYŚCI Z UKRAINY NA POLSKICH UCZELNIACH

The Students, Doctoral Students and Interns from Ukraine at Polish Universities

SŁOWA KLUCZOWE: Ukraina, Polska, studenci, doktoranci, stażyści

KEYWORDS: Ukraine, Poland, students, doctoral students, interns

ABSTRACT: Students, doctoral students and interns from Ukraine have been the largest group of foreigners studying in Poland since the early 1990s – initially under agreements and programmes signed by the Polish and Ukrainian governments and after Poland's accession to the European Union, following the entry procedure applicable to non-EU foreign nationals. In 1997 Ukrainians accounted for 15.7% of foreigners studying in Poland and in 2013 this percentage increased to 39.9%. The number of scholarships awarded to rose until the year Poland joined the EU and then since 2013, which was associated with the Eastern Partnership initiative and the conflict between Russia and Ukraine. The number of students entering universities free of charge and without scholarships was increasing. The number of tuition fee payers rose just before Poland joined the EU and reached 76% of the overall number of Ukrainian students in 2013/2014. Until 2004/2005 there was an increase in the number of scholarship holders in doctoral studies and long-term internships. Since the mid-1990s doctoral students and interns studied for a charge. Offering the opportunity to obtain a diploma recognised in the EU, Poland has become an attractive country for Ukrainians to study and do research, often in better living conditions.

Wstęp

Studenci i doktoranci oraz stażyści z Ukrainy są od początku lat 90. XX w. najliczniejszą grupą cudzoziemców podejmujących kształcenie w Polsce. Polityka przyjmowania ich na studia licencjackie, magisterskie, doktoranckie, staże habilitacyjne, artystyczne, podyplomowe składała się z kilku etapów: od akceptacji przez szkołę wyższą, wjazd na teren państwa polskiego, legalizację pobytu – po zasady pozostawiania obcokrajowców w Polsce. Na mocy zawartych umów i porozumień między Polska i Ukrainą studenci, doktoranci oraz stażyści mogli

korzystać z oferty stypendialnej. Celem pracy jest analiza podstaw prawnych umożliwiających obywatelom Ukrainy kształcenie w Polsce, ukazanie ich liczebności, trybu podejmowania studiów, odbywania staży naukowych oraz zasad systemu przydziału stypendiów. Hipoteza badawcza pracy brzmi: oferta stypendialna przyczyniła się do wzrostu liczby studentów, doktorantów i stażystów z Ukrainy, podejmujących kształcenie w Polsce. Celem weryfikacji hipotezy autorka postawiła pytania badawcze: 1) W oparciu o które akty prawne studenci, doktoranci oraz stażyści z Ukrainy przebywali w Polsce i kształcili się na polskich uczelniach? 2) Które uczelnie najczęściej wybierali? 3) Z jakich stypendiów mogli skorzystać? 4) Jaki procent studentów, stażystów i doktorantów korzystał z oferty stypendialnej? 5) Czy liczba stypendiów przyczyniła się do wzrostu studentów, doktorantów i stażystów podejmujących kształcenie na polskich uczelniach? Artykuł powstał na bazie materiałów Biura Uznanalności Dyplomów i Wymiany Międzynarodowej oraz literatury przedmiotu.

1. Podstawy prawne podejmowania kształcenia przez studentów, doktorantów oraz stażystów

Po rozpadzie ZSRR i powstaniu niepodległej Ukrainy rząd polski podpisał stosowną umowę o współpracy w zakresie nauki i oświaty z tym państwem. Poprzedził ją traktat o dobrym sąsiedztwie i przyjaznej współpracy Ukrainą. W artykule 14 traktatu podkreślono podjęcie współpracy uczelni i instytucji naukowych w dziedzinie wymiany studentów, doktorantów i stypendystów (Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy 1992). Pogłębieniu kontaktów pomiędzy partnerami służyło zawarcie kolejnego aktu prawnego, który wszedł w życie 22 listopada 1999 r. (Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty 1997). W artykule 8 umowy przewidziano pogłębienie bezpośredniej współpracy pomiędzy akademiami nauk, szkołami wyższymi oraz organizacjami naukowymi obu państw przez: prowadzenie wspólnych badań, kształcenie kadr w specjalnościach będących przedmiotem zainteresowania stron, wymianę publikacji i informacji naukowej, udostępnianie materiałów archiwalnych i bibliotecznych, organizowanie wspólnych imprez naukowych. Szczegółowe ustalenia dotyczące przyjmowania przez strony studentów i doktorantów zostały uregulowane w Porozumieniu między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Oświaty i Nauki Ukrainy. W artykule 2 Porozumienia strony zobowiązały się do przyjęcia co roku: 2 osób na studia magisterskie; 10 osób na studia częściowe, semestralne; 3 osób na studia doktoranckie, zapewniając im bezpłatną naukę, zakwaterowanie i ubezpieczenie zdrowotne. W dokumencie podkreślono, iż kierunki i liczba studentów będą uzgadniane corocznie w ter-

minie do końca marca (Porozumienie o współpracy między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Oświaty i Nauki Ukrainy 2001).

Od początku lat 90. XX w. obywatele Ukrainy mogli swobodnie przekraczać granice Polski – bez wizy, z prawem do nauki. W związku z przystąpieniem Polski do systemu Schengen i koniecznością starania się o wizę, w artykule 16 rozporządzenia z 2002 r. przewidziano możliwość zawieszenia stypendium cudzoziemcowi z powodu braku ważnej wizy lub karty pobytu (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej i Sportu 2002). Za wymianę studentów, stażystów i doktorantów odpowiadało Biuro Kształcenia Zagranicznego (w 1999 r. nastąpiła zmiana nazwy na Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej). Po wejściu Polski od struktur UE zmienił się status studentów przybyłych z Ukrainy. Kształcenie cudzoziemców w Polsce regulowały przepisy artykułu 43 Ustawy z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym. Na mocy ich zapisów cudzoziemcy mogą studiować na zasadach obowiązujących polskich obywateli oraz w innym trybie. Na zasadach obowiązujących obywateli polskich kształcić się mogą cudzoziemcy legitymujący się ważną Kartą Polaka oraz: posiadający zezwolenie na osiedlenie się na terenie Polski lub legitymujący się prawem stałego pobytu, posiadający status uchodźcy nadany przez Rzeczpospolitą Polską, korzystający z ochrony czasowej lub uzupełniającej, posiadający zezwolenie na zamieszkanie na czas określony. Osoby te mogą podejmować starania o stypendium socjalne, dla niepełnosprawnych; zapomogi; stypendium rektora dla najlepiej uczących się studentów lub stypendium właściwego ministra za osiągnięcia w nauce albo sporcie. Przyznawanie środków odbywa się na zasadzie *Rządowego programu współpracy z Polonią i Polakami za granicą*. Kandydaci do stypendiów są zgłaszani przez placówki dyplomatyczne lub instytucje danego kraju odpowiedzialne za wymianę akademicką. Szczegółowe uregulowania związane z podejmowaniem przez cudzoziemców nauki na warunkach innych niż obowiązujące polskich obywateli, określonych w artykule 43 ustęp 3 i 4, zawarte są w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 października 2006 r. w sprawie podejmowania i odbywania przez cudzoziemców studiów i szkoleń oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, a także w Rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2009 r.

Kształcenie bez odpłatności za studia i bez przyznanego stypendium odbywa się na podstawie programów pomocowych polskiego rządu oferowanych określonym krajom, w tym Ukrainie, za pośrednictwem właściwych instytucji lub polskich placówek dyplomatycznych. Pozostali obywatele Ukrainy mogą podejmować w Polsce studia na zasadach odpłatności. Wysokość minimalnej opłaty za studia wynosi 2000 euro za rok akademicki, może ona być zróżnicowana w poszczególnych uczelniach.

W Polsce nie wypracowano jednego dokumentu, który w sposób spójny i całościowy odnosiłby się do wszelkich zagadnień związanych z przyjmowaniem studentów zagranicznych. Wybrane kwestie dotyczące studentów cudzoziemców zostały zawarte w Strategii Rozwoju Kapitału Ludzkiego, określającej liczbę studentów podejmujących kształcenie do 2020 r. (Uchwała Rady Ministrów 2013 r.) oraz w dokumencie przyjętym przez Radę Ministrów w lipcu 2012 r. – *Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania*, w którym studentów z zagranicy określono mianem priorytetu. Założono również wsparcie dla procesu kształcenia studentów z krajów Partnerstwa Wschodniego i międzynarodową współpracę w zakresie migracji. Problematyce studentów – Polaków z pochodzenia poświęcone są strategiczne plany roczne współpracy z Polską i Polakami za granicą, w których odnotowano kształcenie młodzieży w specjalnościach poszukiwanych w kraju zamieszkania i w Polsce, wspieranie programów stypendialnych, promocję edukacji w Polsce (Plan współpracy z Polonią i Polakami za granicą 2013; Plan współpracy z Polonią i Polakami za granicą 2014). W kolejnym dokumencie – *Rządowym programie współpracy z Polonią i Polakami za granicą w latach 2015–2020* założono wsparcie edukacji osób polskiego pochodzenia, w szczególności z państw powstałych po rozpadzie ZSRR, przez rozwijanie polityki stypendialnej. Przewidziano również stworzenie bazy stypendystów rządu polskiego i portalu internetowego zawierającego porady dla studentów cudzoziemców (*Projekt Rządowego Programu Współpracy z Polską Diasporą w latach 2015–2020*).

Warunki pobytu zagranicznych studentów w Polsce znacznie polepszyła Ustawa z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, przedłużając okres zamieszkania na czas określony. Według jej zapisów dla studentów zagranicznych I roku zezwolenie jest przyznawane na okres 15 miesięcy, a cudzoziemcom przebywającym na stypendium poniżej 12 miesięcy – na okres roku akademickiego oraz 3 miesięcy. Studenci podejmujący naukę na drugim roku i w kolejnych latach otrzymują według ustawy zezwolenie na pobyt czasowy do 3 lat. Może to uchronić ich od skreślenia z listy słuchaczy w przypadku niezdania egzaminu i cofnięcia im karty pobytu. Ustawa daje również absolwentom polskich uczelni możliwość ubiegania się o zezwolenie na roczny pobyt czasowy w celu poszukiwania pracy.

2. Charakterystyka studentów, doktorantów i stypendystów

Studenci z Ukrainy przyjeżdżali do Polski od początku lat 90. XX w. Szczegółowa statystyka podejmujących kształcenie cudzoziemców z podziałem na kraj pochodzenia była prowadzona przez Biuro Uznawalności Wykształcenia i Wymiany Międzynarodowej (dalej BUWiWM) dopiero od 1993/1994 r. Odnotowano

wówczas, iż w roku akademickim 1993/1994 studia w Polsce podjęły 464 osoby z Ukrainy; w roku 1994/1995 – 505 osób; w 1995/1996 – 508; w 1996/1997 – 572 osoby (Małyshko 2005, 43–49). Ze względu na brak kompletności materiałów z okresu 1993–1997 ukazanie liczebności studentów, obywateli Ukrainy, z uwzględnieniem pochodzenia polskiego, możliwe jest od roku akademickiego 1997/1998. Liczbę studentów z Ukrainy, w tym pochodzenia polskiego w latach 1997–2013, przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Liczba studentów, obywateli Ukrainy,
w tym pochodzenia polskiego w latach 1997–2013

Rok	Ogólna liczba studentów cudzoziemców	Liczba studentów z Ukrainy	W tym kobiety	Liczba studentów polskiego pochodzenia	W tym kobiety
1997/1998	5443	855	470	574	352
1998/1999	5541	868	478	563	341
1999/2000	6025	1073	594	694	423
2000/2001	6669	653	522	569	471
2001/2002	7380	824	797	674	568
2002/2003	7608	1828	1031	908	551
2003/2004	8160	1902	1159	910	561
2004/2005	8826	1371	1265	863	548
2005/2006	10 092	1846	1305	814	533
2006/2007	11 752	2041	1478	732	469
2007/2008	13 695	1550	1464	719	466
2008/2009	15 862	1758	1605	703	443
2009/2010	17 000	2042	1722	799	484
2010/2011	24 474	3570	3030	955	574
2011/2012	24 253	6116	3822	1185	727
2012/2013	29 172	8967	5861	1570	997
2013/2014	35 983	14374	9120	1993	1236

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Szkoły Wyższe ich finanse. Wydawnictwo GUS 1997–2014, Warszawa 1998–2015.

Z danych w tabeli 1 wynika, iż w 1997 r. studiujący obywatele Ukrainy stanowili 15,7% ogółu studentów cudzoziemców w Polsce, a w 2013 r. – 39,9% ogółu. Większość przyjezdnych to kobiety; w 1997 r. było ich 54,9%, w 2013 r. – 63,4% ogółu studentów. Zmieniał się procentowy udział studentów polskiego pochodzenia, podejmujących studia na zasadach obowiązujących polskich obywateli. W 1997 r. stanowili oni 67,1% ogółu studiujących obywateli Ukrainy, a w 2013 r. – tylko 13,8%. Wśród tej grupy studentów kobiety stanowiły 61,3%, a w 2013 r. – 62%. Prawie 100% studentów przyjeżdżających z Ukrainy podejmowało studia w trybie stacjonarnym (Wołkonowski 2011, 79). Najczęściej kształcili się w szkołach publicznych na studiach pierwszego stopnia. Do najbardziej popularnych, wśród tej grupy studentów, kierunków studiów należały: zarządzanie, ekonomia, stosunki międzynarodowe, administracja, dziennikarstwo, nauki polityczne, wschodnioznawstwo i prawo. Rzadziej wybierane były kierunki rolnicze i techniczne. Studia obywatele Ukrainy podejmowali w największych i najbardziej znanych uczelniach Polski: Uniwersytecie Warszawskim, Jagiellońskim, Wrocławskim, Uniwersytecie Adama Mickiewicza, Uniwersytecie Marii Curie-Skłodowskiej.

Od początku lat 90. XX w. obywatele Ukrainy rozpoczynali w Polsce studia doktoranckie oraz odbywali staże długoterminowe i krótkoterminowe, do 12 miesięcy. Liczbę doktorantów i stażystów długoterminowych w latach 1993–2014 przedstawia tabela 2.

Tabela 2

Liczba doktorantów i stażystów długoterminowych oraz krótkoterminowych (obywateli Ukrainy) w latach 1993–2014

Rok akademicki	Liczba doktorantów i stażystów długoterminowych	Liczba stażystów krótkoterminowych
1	2	3
1993/1994	25	0
1994/1995	31	0
1995/1996	29	0
1996/1997	34	0
1997/1998	50	0
1998/1999	67	0
1999/2000	58	0
2000/2001*	100	0
2001/2002	248	0

cd. tabeli 2

1	2	3
2002/2003	371	38
2003/2004	446	81
2004/2005	507	88
2005/2006	419	47
2006/2007	371	30
2007/2008	311	57
2008/2009	297	34
2009/2010	343	194
2010/2011	257	171
2011/2012	312	226
2012/2013	310	318
2013/2014	376	714

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów BUWiWM.

Z tabeli wynika, iż na początku lat 90. XX w. do Polski przyjeżdżali głównie doktoranci i stażyści długoterminowi. Ich liczba z roku na rok zwiększała się. Pobyty stażystów krótkoterminowych w Polsce można odnotować dopiero od roku akademickiego 2002/2003. Ich liczba również wzrastała od roku 2008/2009, w związku z ogłoszeniem inicjatywy Partnerstwa Wschodniego. Studia doktoranckie i staże długoterminowe najczęściej podejmowano w głównych ośrodkach akademickich, w których studiowali obywatele Ukrainy. Do najliczniej wybieranych kierunków studiów doktoranckich należały: stosunki międzynarodowe, zarządzanie, dziennikarstwo, ekonomia, nauki polityczne, wschodnioznawstwo. Były to te same kierunki, na które decydowali się obywatele Ukrainy.

3. Programy stypendialne dla studentów doktorantów i stypendystów

Początki akcji stypendialnej wiążą się z pierwszą połową lat 90. XX w. (Małyszko 2005, 39–40). Liczba przyznawanych stypendiów rosła dynamicznie, ponieważ proces ten był postrzegany jako realizacja zadania polskiej polityki zagranicznej Polski – odradzania polskiej inteligencji na wschodzie (Wyszyński 2011, 124). Po ogłoszeniu Partnerstwa Wschodniego programy stypendialne zostały wzbogacone ofertą dla studentów specjalistycznych studiów wschodnich

i doktorantów. Liczbę stypendystów, studentów kształcących się bez odpłatności oraz studiujących na zasadzie odpłatności w latach 1993–2014 przedstawia tabela 3.

Tabela 3

Liczba obywateli Ukrainy, stypendystów, studiujących bez odpłatności i z odpłatnością w latach 1993–2014

Rok akademicki	Łączna liczba studentów	Stypendyści RP	Inne stypendia	Liczba studentów bez odpłatności	Liczba studentów z odpłatnością
1993/1994	464	368	0	96	0
1994/1995	505	452	0	53	0
1995/1996	508	443	0	64	1
1996/1997	572	468	0	101	3
1997/1998	583	465	0	115	3
1998/1999	540	397	0	133	10
1999/2000	717	432	0	249	36
2000/2001	653	436	0	199	18
2001/2002	824	497	0	282	45
2002/2003	1828	505	0	952	371
2003/2004	1902	468	0	1347	87
2004/2005	1371	476	15	671	209
2005/2006	1846	446	34	1152	212
2006/2007	2041	411	23	834	773
2007/2008	1550	385	15	540	610
2008/2009	1758	364	0	789	605
2009/2010	2042	368	122	903	649
2010/2011	3570	391	144	1022	2013
2011/2012	6116	452	173	1492	3999
2012/2013	8967	538	638	1563	6228
2013/2014	14 374	604	539	2258	10 973

Źródło: opracowanie własne na podstawie materiałów BUWiWM.

Z danych zamieszczonych w tabeli 3 wynika, iż studenci pobierający stypendia rządowe stanowili w 1993/1994 79,3%, zaś w roku akademickim 2013/2014 tylko 4,2% ogółu wszystkich studiujących obywateli Ukrainy. Liczba przyznanych stypendiów rządowych wzrastała systematycznie do roku akademickiego 2004//2005, tj. do wejścia Polski do struktur UE, po którym to roku zanotowano spadek liczby stypendystów. Ich ponowny wzrost wiązał się z nową ofertą – inicjatywą Partnerstwa Wschodniego oraz chęcią pomocy Ukraińcom dotkniętym konfliktem z Rosją. W 2013 r. na Uniwersytecie Warszawskim zainicjowano Program stypendialny im. Stefana Banacha, skierowany do osób podejmujących dwuletnie studia II stopnia na uczelniach publicznych, na kierunkach przyrodniczych, technicznych, ekonomicznych, europeistyce i prawie europejskim. Program ten przeznaczony był również dla doktorantów z zakresu nauk społecznych i humanistycznych. Liczbę stypendiów wzbogaciły ponadto środki z : Programu dla studentów specjalistycznych studiów wschodnich, Programu stypendialnego przeznaczonego dla doktorantów w zakresie nauk społecznych i humanistycznych, Programu stypendialnego dla młodych naukowców z krajów postsowieckich (Stypendia dla studentów z krajów Partnerstwa Wschodniego). Od 2013 r. przewidziano również możliwość udziału studentów z Ukrainy w programie Erasmus + w postaci staży odbywanych na polskich uczelniach. Ofertę dostępnych programów stypendialnych dla podejmujących studia w Polsce zaprezentowano na stronach polskich placówek dyplomatycznych na Ukrainie.

Oprócz stypendiów rządowych od początku XXI w. systematycznie rosła liczba stypendiów fundowanych przez inne instytucje. Dynamiczny wzrost liczby stypendiów z pozostałych źródeł wiąże się z datą przystąpienia Polski do UE, a później ogłoszenia Partnerstwa Wschodniego. W roku akademickim 2013//2014 stypendia tego typu otrzymało 3,7% wszystkich studentów – obywateli Ukrainy. Przyznawano je uczestnikom studiów jednolitych, licencjackich, uzupełniających oraz doktorantom. Do najbardziej znanych należy Program stypendialny im. Lane’a Kirklanda. W pilotażowym roku akademickim 2000/2001 skorzystało z niego tylko 12 Ukraińców. Przez cały okres, tj. w latach 2000–2014, przyznano stypendia 309 obywatelom tego kraju. Otrzymywali je najczęściej studenci kierunków: stosunki międzynarodowe, zarządzanie, ekonomia, administracja, dziennikarstwo, nauki polityczne. Rządziej studenci: prawa, rolnictwa, nauki o zdrowiu, ubezpieczeń. Stypendyści studiowali najliczniej w ośrodkach akademickich Warszawy, Krakowa, Poznania, Lublina, Wrocławia.

Przez cały badany okres 1993–2014 systematycznie rosła liczba studentów, którzy podejmowali naukę bez odpłatności i nie otrzymywali stypendium. W roku akademickim 1993/1994 naukę na takich warunkach podjęło 96 studentów, a w 2013/2014 było ich już ponad dwadzieścia razy więcej – 2258 osób. Do połowy lat 90. XX w. obywatele Ukrainy nie wykazywali większego zainteresowania

studiami odpłatnymi. Od roku akademickiego 2002/2003 liczba studentów podejmujących studia odpłatne sukcesywnie zwiększała się i w roku 2013/2014 wyniosła 10 973 osoby. W tym ostatnim roku płatne kształcenie na polskich uczelniach podjęło 76,3% studiujących obywateli Ukrainy. Oznaczało to, że Polska jest dla nich atrakcyjnym miejscem kształcenia.

Od początku lat 90. XX w. wzrastała liczba obywateli podejmujących na polskich uczelniach studia doktoranckie i staże długoterminowe. Liczbę stypendystów doktorantów i stażystów długoterminowych przedstawia tabela 4.

Tabela 4

Liczba doktorantów i stażystów długoterminowych z Ukrainy, stypendystów, studiujących bez odpłatności i z odpłatnością w latach 1993–2014

Rok	Stypendyści rządu RP	Inne stypendia	Bez odpłatności	Z odpłatnością
1993/1994	24	0	1	0
1994/1995	29	0	2	0
1995/1996	28	0	1	0
1996/1997	30	0	3	1
1997/1998	43	0	6	1
1998/1999	55	0	10	2
1999/2000	52	0	5	1
2000/2001	90	0	10	0
2001/2002	209	0	30	9
2002/2003	251	0	93	27
2003/2004	287	0	152	7
2004/2005	274	0	116	117
2005/2006	237	0	158	24
2006/2007	167	0	127	77
2007/2008	122	0	105	84
2008/2009	143	0	105	49
2009/2010	141	52	90	60
2010/2011	103	32	64	58
2011/2012	98	29	73	112
2012/2013	98	46	68	98
2013/2014	133	46	108	89

* Od 2000/2001 r. liczba doktorantów podawana jest łącznie z liczbą stażystów długoterminowych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BUWiWM.

Z danych tabeli 4 wynika, iż w roku akademickim 1993/1994, poza jedną osobą, wszyscy przybyli do Polski doktoranci i stażyści długoterminowi otrzymywali stypendium rządowe. Do roku akademickiego 2004/2005 liczba stypendystów rządowych rosła, potem wykazywała tendencję zniżkową. W roku akademickim 2013/2014 było to 113 osób – 35,3% ogółu. Odbiorcy innych stypendiów, pomimo uruchomienia specjalistycznych programów studiów wschodnich, stanowili zaledwie 12,4% społeczności doktorantów i stażystów długoterminowych przybyłych z Ukrainy.

Od roku akademickiego 1993/1994 obywatele Ukrainy podejmowali studia doktoranckie i staże długoterminowe bez odpłatności i stypendium. Ich liczba systematycznie wzrastała. Od połowy lat 90. XX w. kolejna grupa stażystów długoterminowych i doktorantów podjęła odpłatne kształcenie. W roku akademickim 2013/2014 była ona nieliczna i wyniosła 89 osób. Odpłatne studia doktoranckie i staże długoterminowe podjęło mniej osób niż stypendystów RP oraz nieponoszących odpłatności za kształcenie.

Stażyci krótkoterminowi przyjeżdżali na polskie uczelnie od początku XXI w. Ich liczbę w latach 2000–2014 przedstawia tabela 5.

Tabela 5

Liczba stażystów krótkoterminowych z Ukrainy, stypendystów, studiujących bez odpłatności i z odpłatnością w latach 2000–2014

Rok akademicki	Stypendyści RP	Inne stypendia	Bez odpłatności	Z odpłatnością
2000/2001	0	0	0	0
2001/2002	0	0	0	0
2002/2003	22	0	16	0
2003/2004	50	0	30	1
2004/2005	60	0	24	4
2005/2006	39	0	7	1
2006/2007	19	0	9	2
2007/2008	45	0	0	12
2008/2009	34	0	0	0
2009/2010	184	0	10	0
2010/2011	146	19	6	0
2011/2012	197	23	5	1
2012/2013	257	198	21	12
2013/2014	264	70	213	167

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych BUWiWM.

Dane zawarte w tabeli 5 ukazują, iż staże krótkoterminowe obywatele Ukrainy odbywali od roku akademickiego 2002/2003. Ta forma kształcenia została spopularyzowana przez stypendia przyznawane przez polski rząd. W roku 2002/2003 skorzystały z nich 22 osoby, a 16 osób przybyło na staż, nie ponosząc opłat. W roku akademickim 2013/2014 stypendyści RP stanowili 36,9%, a odbiorcy innych stypendiów – 9,8% grupy stażystów krótkoterminowych. Grupę tę wspomagały m.in.: Stypendium Krzysztofa Skubiszewskiego, Muzeum Historii Polski. W latach 2002–2013 niewielu obywateli Ukrainy odbyło staże krótkoterminowe bez odpłatności oraz odpłatnie. Sytuacja zmieniła się radykalnie w roku akademickim 2013/2014. Staże bez odpłatności odbyło 213, a odpłatnie – 167 obywateli Ukrainy.

Zakończenie

W latach 90. XX w. studenci, doktoranci i stażyści z Ukrainy podejmowali naukę w Polsce w oparciu o stosowne umowy oraz programy podpisane przez Polskę z rządem tego państwa. Po wejściu Polski do struktur UE i przyjęciu układu z Schengen obywatele Ukrainy przechodzili procedurę wjazdową stosowaną dla cudzoziemców spoza UE. Warunki ich przebywania w Polsce oraz podejmowania nauki uregulowały ustawy i rozporządzenia. Mimo trudności związanych z procesem emigracyjnym liczba studentów, doktorantów i stażystów systematycznie wzrastała i w 2013 r. obywatele Ukrainy stanowili 39,9% ogółu studentów cudzoziemców w Polsce. Większość przyjezdnych to kobiety: w 1997 r. stanowiły 54,9%, a w 2013 r. – 63,4% kształcących się obywateli Ukrainy. Polskim pochodzeniem wykazało się w 1997 r. 67,1% ogółu studiujących obywateli Ukrainy, a w 2013 r. – tylko 13,8%. Liczba stypendiów przyznanych studentom wzrastała do roku akademickiego 2004//2005, tj. wejścia Polski do struktur UE. Po tym okresie zanotowano spadek stypendystów. Ich kolejny wzrost wiązał się z nową ofertą rządu polskiego w 2013/2014 r., związaną z inicjatywą Partnerstwa Wschodniego. Podejmujący kształcenie w Polsce obywatele Ukrainy mogli korzystać również ze środków innych organizacji, np. stypendium Lane'a Kirklanda. Przez cały badany okres systematycznie rosła liczba studentów, którzy podejmowali naukę bez odpłatności i nie otrzymywali stypendium. W roku akademickim 1993/1994 naukę na warunkach bez odpłatności podjęło zaledwie 96 osób, lecz w 2013/2014 ponad dwadzieścia razy więcej – 2258 studentów. Zainteresowanie studiami odpłatnymi datować można od połowy lat 90. XX w. Jednakże dynamiczny wzrost liczby studiujących odpłatnie rozpoczął się od roku akademickiego 2002/2003, a w roku 2013/2014 osiągnął 76,3% ogółu obywateli Ukrainy podejmujących kształcenie w Polsce. Od początku lat 90. XX w. zwiększała się liczba osób rozpoczynających w Polsce studia doktoranckie i staże długoterminowe. W roku akademickim

1993/1994 prawie wszyscy przybyli do Polski doktoranci i stażyści długoterminowi otrzymywali stypendium rządowe. Do roku akademickiego 2004/2005 liczba stypendystów rządowych rosła, potem wykazywała tendencję zniżkową. Od początku lat 90. XX w. obywatele Ukrainy podejmowali studia doktoranckie bez odpłatności i stypendium, a od połowy lat 90. XX w. rozpoczęli kształcenie odpłatne. Ich liczebność zwiększała się jedynie do roku przystąpienia Polski do struktur UE. Postawiona w pracy hipoteza – oferta stypendialna przyczyniła się do wzrostu liczby studentów, doktorantów i stażystów z Ukrainy podejmujących kształcenie w Polsce – została pozytywnie zweryfikowana jedynie w stosunku do stażystów krótkoterminowych. Ich liczba wzrastała wraz z ilością stypendiów. W roku akademickim 2013/2014 liczba osób podejmujących studia bez odpłatności i odpłatnie stanowiła 76,9% ogółu studiujących w Polsce obywateli Ukrainy. Łączna liczba stypendystów wśród doktorantów i stażystów długoterminowych w roku akademickim 2013/2014 wyniosła 47,3%. Większą grupę stanowili doktoranci i stażyści długoterminowi, którzy podejmowali studia bez odpłatności lub odpłatnie. Możliwość uzyskania dyplomu polskiej uczelni uznanego w UE spowodowała, iż dla tej grupy Polska stała się atrakcyjnym krajem, w którym – w lepszych warunkach socjalnych – warto studiować i podejmować badania.

Bibliografia

Akty prawne

- Porozumienie (2003), Porozumienie o współpracy między Ministrem Edukacji Narodowej Rzeczypospolitej Polskiej a Ministrem Oświaty i Nauki Ukrainy z dnia 2 lipca 2001 r., M.P. 2003 r. Nr 6, poz. 127.
- Rozporządzenie (2006), Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 12 października 2006 r. w sprawie podejmowania i odbywania przez cudzoziemców studiów i szkoleń oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, Dz.U. z 2006 r. Nr 190, poz. 1406.
- Rozporządzenie (2009), Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 9 września 2009 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie podejmowania i odbywania przez cudzoziemców studiów i szkoleń oraz ich uczestniczenia w badaniach naukowych i pracach rozwojowych, Dz.U. z 2009 r. Nr 176, poz. 1365.
- Traktat (1993), Traktat między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o dobrym sąsiedztwie, przyjaznych stosunkach i współpracy, sporządzony w Warszawie dnia 18 maja 1992 r., Dz.U. z 1993 r. Nr 125, poz. 573.
- Uchwała (2013), Uchwała nr 61 Rady Ministrów z 26 marca 2013 r. w sprawie przyjęcia „Rozwoju Strategii Kapitału Społecznego 2020”, M.P. z 2013 r., poz. 376.
- Umowa (2000), Umowa między Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Rządem Ukrainy o współpracy w dziedzinie kultury, nauki i oświaty, Dz.U. z 2000 r. Nr 3, poz. 29.
- Ustawa (2013), Ustawa z 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach, Dz.U. z 2013 r., poz. 1650.
- Ustawa (2005), Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

Książki i artykuły

- MAŁYSZKO, J. (2005), Początki kształcenia w Polsce młodzieży polskiej ze Wschodu. Studenci absolwenci uczelni polskich pochodzący z Litwy, Białorusi i Ukrainy. W: Wyszyński, R. (red.), *Mniejszość polska na rozdrożu*. Warszawa, 22–41.
- Szkoły Wyższe i ich finanse 1997–2013 (1998–2014). Warszawa.
- WOLKONOWSKI, J. (2011), Polska inteligencja na Wschodzie – stan i nowe szanse. W: Głowacka-Grajter, M. (red.), *Polska Inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy*. Warszawa, 77–95.
- WYSZYŃSKI, R. (2011), Koncepcje kształcenia elity polskiej na wschodzie: system stypendialny dla studentów polskich z krajów b. ZSRR. W: Głowacka-Grajter, M. (red.), *Polska Inteligencja na Wschodzie. Teraźniejszość i perspektywy*. Warszawa, 121–140.

Strony internetowe

- Plan współpracy z Polonią i Polakami za granicą w 2013 r. (2012). W: <<http://www.msz.gov.pl/resource/7dc8cbce-9364-4a96-8c38-f56e71796c2d:JCR>> [dostęp 16.04.2015].
- Plan współpracy z Polonią i Polakami za granicą w 2014 r. (2013). W: <<http://www.tvp.pl/poloniam/aktualnosci/polacy-na-swiecie/aktualnosci/msz-projekt-planu-wspolpracy-z-polonia-i-polakami-za-granica-w-2014-r/12496055>> [dostęp 16.04.2015].
- Polityka migracyjna Polski – stan obecny i postulowane działania (2015). W: <<http://bip.msw.gov.pl>> [dostęp 14.04.2015].
- Projekt Rządowego Programu Współpracy z Polską Diasporą w latach 2015–2020 (2015). W: <http://www.msz.gov.pl/pl/polityka_zagraniczna/poloniam/rzadowy_program_wspolpracy_z_polonia> [dostęp 14.04.2015].
- Program stypendialny im. Lane’a Kirklanda. Statystyka (2015). W: <<http://www.kirkland.edu.pl>> [dostęp 12.04.2015].
- Stypendia dla obywateli krajów należących do Partnerstwa Wschodniego (2015). W: <http://studenci.amu.edu.pl/content-s/stypendia-dla-obywateli-krajow-nalezych-do-partnerstwa-wschodniego-ue-podejmujcych-w-polsce-studia-doktoranckie?SQ_PAINT_LAYOUT_NAME=blad> [dostęp 18.04.2015].